

ἀπόδειξιν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ὅτι καθώρισε τὸν ἐγκέφαλον ὡς ὄργανον τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, ὅτι καθώρισε τὴν ἔννοιαν τῆς υἰείας καὶ τῆς νόσου κλπ. Εἶναι ὅμως ἐπιβεβλημένον νὰ γίνῃ ἀνακεφαλαιωτικὴ συνθετικὴ θεώρησις ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τῇ προσεχεῖ συμπληρώσει τοῦ ἔργου του διὰ νὰ καθορισθῇ σαφέστερον ποῖοι ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι ἐργάται τῆς προόδου τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ποῖαι γνώσεις ἀπετέλεσαν σταθμοὺς εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς καὶ τὸ κυριώτερον νὰ καταδειχθῇ ἡ διαφορὰ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης, ἐφ' ἧς ὠκοδομήθη ἡ σημερινὴ Ἱατρικὴ, ἀπὸ τὴν ἐντελῶς διάφορον ἱερατικὴν μαγικὴν θεραπευτικὴν τέχνην τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ ἔμειναν ἀπολύτως ἀνεπηρέαστοι.

Κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλεγχθοῦν καὶ τὰ τυχόν ὑπάρχοντα τυπογραφικὰ παροράματα, ὧν ἡ διόρθωσις βαίνει ἤδη μέχρι τῆς σελ. 148. Ἀλλὰ εὐθὺς ἐν τῇ σελ. 150 καὶ ταῖς ὑποσημειώσεσι ὁ ἀριθμὸς τῆς ὑποσ. 6 εἶναι ἐσφαλμένος ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ 3. Καὶ εἶναι κρῖμα εἰς ἓν βιβλίον τόσον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄρτιον νὰ ὑπάρχουν ἐπουσιώδη παροράματα.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΗΛΙΑ Σ. ΠΑΠΑΛΑ, *Αἰσχύλου Προμηθεὺς Δεσμώτης*, λογοτεχνικὴ μετάφρασις, Ἀθῆναι 1966, σχ. 8ον Μ., σελ. 85.

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν ἔχει παρατηρηθῆ κάποια ἐντονωτέρα προσπάθεια νὰ γίνουσι γνωστοὶ εἰς τὸ εὐρὺ κοινὸν τοῦ λαοῦ μας οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ διὰ μεταφράσεων. Βεβαίως ἡ προσπάθεια δὲν εἶναι νέα καὶ τῶν παλαιότερων πως φιλολόγων Ἰω. Γρυπάρη καὶ Δημ. Σάρρου αἱ εὐδόκιμοι μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων, καὶ ἰδιαιτέρως τῶν τραγικῶν, εἶναι λίαν γνωσταί, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς χρησιμοποίησώς των εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ θεάτρου, καθὼς ἐπίσης γνωσταὶ εἶναι καὶ αἱ μεταφράσεις τοῦ παλαιότερου ἐκ τῶν νέων, τοῦ Θρ. Σταύρου.

Οἱ νέοι μας φιλόλογοι ἐσχάτως ἠθέλησαν νὰ μὴ ἀφήσουν ἄνευ συνεχείας τὸ ἔργον τῶν παλαιότερων, διὸ καὶ ἀπὸ τινων ἐτῶν πλειᾶς φιλολόγων ὑπὸ θειοτέρας τινὸς ὀρμῆς κινουμένη ἐνεφάνισεν ἀρκετὰ ἐπιτυχεῖς μεταφράσεις τῶν ἔργων τῶν παλαιῶν μας τραγικῶν.

Μεταξὺ τῶν ἐργατῶν τῆς ἐκλαϊκεύσεως τῶν παλαιῶν ἀριστουργημάτων, τῶν ἀθανάτων τραγικῶν μας καταλέγεται καὶ ὁ καθηγητῆς Ἡλίας Παπαλᾶς, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἀρκετῶν ἐτῶν ἐπιδιοθεὶς μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, περὶ οὗ καὶ συνέγραψεν εἰδικὴν μελέτην, ἐσυστηματοποίησε τὸ μεταφραστικὸν του ἔργον ἐμφανίσας εἰς τὴν δημοσιότητα ἐμμέτρους μεταφράσεις ἐξ τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ δύο τοῦ Εὐριπίδου. Ἐσχάτως δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ ἐκτὸς τῆς δραστηριότητός του καὶ τὸν Αἰσχύλον καὶ μᾶς παρουσίασε τὴν μετάφρασιν τοῦ Προμηθεὺς Δεσμώτου.

Εἰς τὸν πρόλογον τῆς μεταφράσεως ταύτης ὁ συγγραφεὺς (σελ. 5—28) ἀνερευᾷ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ δράματος, ἣτις, αἰνιγματικὴ καὶ δυσεῦρετος, πολλὰς δυσκολίας ἔφερεν εἰς τοὺς μελετητάς. Ὁ σ. ἐλέγχει τὰς περὶ ταύτης ἀντιλήψεις τῶν κυριωτέρων ἐκδοτῶν τοῦ ποιητοῦ, τὰς ὁποίας δὲν εὐρίσκει πειστικὰς, ἀποκρούει δὲ μετὰ περισσοτέρας ἐμφάσεως τὴν λίαν ἐξεζητημένην καὶ βεβιασμένην μαρξιστικὴν ἐρμηνείαν τοῦ Thomson, καθ' ἣν ἐδῶ ὁ Προμηθεὺς ἐμφανίζεται ὡς προστάτης τοῦ προλεταριάτου.

Πιστεύων ὁ Παπαλᾶς ὅτι ὁ Αἰσχύλος διὰ τῶν ἔργων του θέλει νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατάς του, ὡς τεκμαίρεται καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πλούτωνος πρὸς τὸν ποιητὴν εἰς τοὺς Βατράχους τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἦτο τρόφιμος τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσῖνος, πνευματικοῦ καὶ τούτου κέντρου τῆς Ἑλλάδος, συμπεραίνει ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἠθέλησε διὰ τῆς τριλογίας του Προμηθεὺς Πυρφόρος, Δεσμώτης καὶ Λυόμενος νὰ φανερώσῃ κατὰ τρόπον συγκεκαλυμμένον καὶ ἀκατάληπτον εἰς τοὺς μὴ μεμυημένους τὰ ἐν τοῖς Μυστηρίοις ὑπὸ τῶν ἱερέων λεγόμενα εἰς τοὺς μύστας περὶ νέας θρησκείας καὶ πτώσεως τοῦ Διός. Οὕτω ὁ Αἰσχύλος κατὰ τὸν σ. ἐμφανίζεται πρόδρομός τις τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἀνακοινώσας δημοσίᾳ ἀντιλήψεις καὶ διδάγματα τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσῖνος μόνον μυστικῶς ἀνακοινούμενα εἰς τοὺς μεμυημένους καὶ προετοιμαζῶν τὸν δρόμον θρησκείας νέας. Δὲν εἶναι δὲ μόνος ὁ Αἰσχύλος ὁ διασπείρων αὐτὰς τὰς ἀντιλήψεις, ἀφοῦ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Ἀλκιβιάδῃ Β' 13 καὶ 14 καὶ ἐν Ἀπολογία 18 προβαίνει εἰς ἀναλόγους ὑπαινιγμούς, βραδύτερον δὲ καὶ ὁ Βιργίλιος ἐν Βουκ. 4. Ἐδῶ κατὰ τὸν σ. ἔγκειται ἡ κυρία ἰδέα τῆς τραγωδίας.

Πάντως εἴτε σκοπὸς τοῦ Αἰσχύλου ἦτο νὰ ὑποδηλώσῃ μυστηριακὰς θρησκευτικὰς δοξασίας εἴτε νὰ παραστήσῃ τὸν τραχὺν ἀγῶνα τοῦ πνεύματος κατὰ τῶν σκοτεινῶν καὶ τυραννικῶν δυνάμεων τῆς ὕλης εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξημερώσεως, ἢ ὑπόθεσις ταῦ ἔργου του εἶναι ὄντως τιτανικὴ, ἢ φαντασία τοῦ ποιητοῦ ἐδείχθη οὐρανοβάμων, ἢ δὲ γλῶσσά του ὑπεράγαν τολμηρά.

Ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν εἶναι μᾶλλον πιστὴ πρὸς τὸ νόημα, διακρινομένη διὰ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοῦ πρωτοτύπου τὸν νοῦν. Ὁ ῥυθμὸς τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου ἀποδίδεται διὰ τοῦ ἰσοδυνάμου του νεοελληνικοῦ τονικοῦ ἰαμβικοῦ δωδεκασυλλάβου, ἐνῶ τὰ χορικά ἀποδίδονται εὐρύθμως διὰ μέτρου ἀναπαιστικοῦ, ἀνταποκρινομένου καλύτερον εἰς τὴν ποιικίαν καὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἐκφραζομένων νοημάτων καὶ τῶν συγκρουομένων συναισθημάτων. Ἡ ἀπόδοσις τῶν στίχων τοῦ πρωτοτύπου οὐχὶ δι' ἴσων ἀλλὰ διὰ πλειόνων, τεσσάρων πρὸς τρεῖς, ἐν τῇ μεταφράσει δίδει εἰς τὸν συγγραφέα τὴν εὐχέρειαν νὰ ἐπιλέξῃ ἐπιτυχέστερον τὸ λεκτικὸν ὕλικόν του καὶ νὰ ἀποδώσῃ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ πρωτοτύπου μὲ ἀξιόλογον ἐπιτυχίαν.

Ἡ παράθεσις μικροῦ δείγματος τῆς ἀποδόσεως τοῦ Παπαλᾶ δίδει τὸ μέτρον τῆς προσπαθείας του.

1080 Καὶ μὴν ἔργω κούκέτι μύθῳ χθῶν σεσάλευται. βρυχία δ' ἤχῳ παραμυκᾶται βροντῆς, ἔλικες δ' ἐκλάμπουσι στεροπῆς ζάπυροι, στρόμβοι δὲ κόνιν	Καὶ νά, μ' ἔργα σαλεύει ἡ γῆ 1400 καὶ πιά ὄχι μὲ λόγια. τῆς βροντῆς τ' ἀχολόγημα ἀπ' τὰ βάθη μουγκρίζει καὶ ἀστράφτουν ψηλά λαμπερὲς τροχιᾶς κεραυνῶν, 1405 στροβιλίζουσι τῆ σκόνῃ σπιλιάδες· ἔχθρικὰ μεταξὺ των πηδοῦν οἱ πνοὲς ὄλωνῶν τῶν ἀνέμων, καὶ ἐπανάστασι κάνουν μ' ἐνάντιο [φύσημα.
1085 εἰλίσσουσι· σκιρτᾷ δ' ἀνέμων πνεύματα πάντων· εἰς ἀλληλα στάσιν ἀντίπνουν ἀποδεικνύμενα·	

Ὁ ἀναγνώστης τῆς μεταφράσεως λαμβάνει ἰδέαν καὶ τῶν προφητειῶν καὶ τῶν ὑψηλῶν σκέψεων τοῦ Τιτᾶνος καὶ τῶν διαλεγομένων πρὸς αὐτὸν θείων προσώπων καὶ τῶν ποικίλων συναισθημάτων τῶν ἐναλλασσομένων κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δράματος χωρὶς κατὰ τὴν ἐκτίμησίν μου νὰ προδίδεται ἡ ὅλη σκηνογραφικὴ καὶ ἠθογραφικὴ τοποθέτησις τοῦ πρωτοτύπου. Ὅμως νομίζω ὅτι καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, καθὼς καὶ ὅλα τὰ τῆς ἐσχάτης ἐποχῆς ὅμοια ὑποφέρουν ἕκ τινος βεβιασμένης προσπαθείας πρὸς γλωσσικὴν συμμόρφωσιν οὐχὶ πρὸς ὑπάρχοντα δείγματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν κομπορμιστικὴν τάσιν διαμορφώσεως «λογοτεχνικῆς γλώσσης» ἐκ μέρους ομάδων ποικίλων τῆς δημοσιογραφικῆς λογοτεχνίας. Ἡ τάσις αὕτῃ ἀγνοεῖ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ παραμείνῃ ἀμετάφραστον, καίτοι ἐκφραστικὸν καὶ νοητόν, ἐκ τῶν παλαιῶν στοιχείων καὶ θέλει ἐκ παντὸς τρόπου νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ διὰ συγχρόνου ἐκφράσεως. Οἱ παλαιοὶ μεταφρασταὶ θὰ ἐθεώρουν ἀσέβειαν μερικὰς ἀπὸ τὰ ἀλλαγὰς αὐτὰς καίτοι ἀδιάλλακτοι δημοτικισταί. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ὁ οἰω νόσ, πού εἶναι ὄρος, νὰ γίνῃ π ο υ λ ί, οὔτε τὸ β ρ έ μ ω ν νὰ ἀποδοθῇ μὲ τὸ χυδαῖον σ α λ α γ ῶ ν τ α ς, οὔτε ἡ χλιδῆ τὰ π λ ο ὄ τ ι α, οὔτε ὁ οἰ σ τ ρ ο δ ῖ ν η τ ο ς μὲ τὸ μ υ γ ο κ ε ν τ η μ έ ν η (ὁ Καλοσογῶρος ἀποδίδει οἰ σ τ ρ ὀ π λ η χ τ η ἀποφεύγων τὴν ἀντιποιητικὴν μύγα) κλπ. Ὁφείλουσαν νὰ μὴ λησμονοῦν οἱ νέοι λογοτέχνη ὅτι ἡ ποίησις, πού ἐνσαρκώνει τὴν εὐγένειαν τῆς σκέψεως καὶ τοῦ αἰσθήματος, ὀφείλει νὰ ἐκλέγῃ καὶ τὰς ἐκφράσεις τῆς καὶ τὰς λέξεις τῆς μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν καὶ λεπτῶν καὶ καλαισθητῶν καὶ ὄχι μεταξὺ τῶν χυδαίων, διότι ἡ πραγματικότης ἡ σκληρὰ βεβαιώνει ὅτι ὄχι μόνον ἄνθρωποι χυδαῖοι ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ λέξεις. Πάντως πρὸς ἔπαινον τοῦ Παπαλᾶ εἶναι ὅτι ἐλάχισται εἶναι αἱ ἀντιποιητικαὶ λέξεις εἰς τὰς ὁποίας τὸν παρέσυρεν ἡ ἐποχὴ μας.